

Среда или природа: кое ни определя?

Новини | Наука | на 20.06.2023 07:38 | от Константина Василева-Славейкова

Защо говорим за това?

Обичаме да ти разказваме за интересни теми, свързани с науката и познанието за нас самите.

Наскоро ти разказахме какво са [гени](#). Много преди да разберат как работят гените и какво е наследственост, хората са забелязали, че децата често много приличат по характер на майките или бащите си. Но това изцяло вродено ли е? Или децата имитират това, което виждат у дома, докато не станат копие на родителите си?

Природа или възпитание?

Този спор се води от векове. На английски дори думите са близки по звучене. **Nature** (природа) versus (срещу) **nurture** (възпитание, начин на отглеждане, родителски грижи).

Двете позиции са доста различни. Според първата характерът ни е предварително определен и идва отвътре (природа, гени). Ако не си се родил(а) с дадени умения, няма какво да се направи. Според другата гледна точка ни оформя светът наоколо (средата и възпитанието). Независимо как си се родил(а), семейните навици и отношенията на околните могат да развият уменията ти или да ги потъпчат.

Спорът става още по-сложен, ако говорим за същност и морал. Има ли хора, които са зли по рождение? Или дори нормален човек може да извърши злини, ако има тежък живот и лоша среда?

Спорът в миналото

Големите въпроси за човешката природа и характер са в центъра на философията. Самата дума все пак означава "любов към мъдростта". Още в Древна Гърция се спори много за природата и влиянието на средата. Платон, един от големите древни мислители, твърди, че характерът и умът са неща, с които се раждаме. Ученикът му Аристотел е не по-малко прочут философ. Той също се вълнува от човешката душа, характер и отношенията в обществото. Според Аристотел обаче ние сме като "чиста дъска" или "празен лист" (*tabula rasa*). Няма нищо написано, преди да се родим. Оформя ни външният свят, който опознаваме чрез опита си.

За всяка от тези позиции има много примери. Дори векове по-късно прочути философи като Рене Декарт (отбор "Природа") и Джон Лок (отбор "Възпитание и среда") не успяват да дадат еднозначен отговор.

Науката днес: няма нужда от „или“

Въпреки мъдростта си философите имат достъп само до наблюдения: върху себе си и околните. Днес генетиката и поведенческата невронаука ни дават по-обективна информация. Тя е събрана и тествана по специални методи. Така изводите отиват отвъд личното мнение и позволяват да се види кои обяснения са по-надеждни от други.

Особено интересни са изследванията на близнаци. Те споделят наследеното от родителите (природа), но може да са израснали в същата или различна среда (ако са разделени при раждане и осиновени). Пораснали в едно семейство, те пак могат да имат много различни характери. Или безброй прилики - дори ако са отгледани отделно.

Много помага и появата на нова област, наречена *епигенетика*. Тя изучава как средата променя експресията на гените. Простичко казано, как средата ни оформя, като включва или изключва определени черти от тези, които носим по наследство (*ели* = „над, в допълнение“).

Оказва се, че въпросът е бил задаван грешно през цялото време. **Отговорът не е в природата ИЛИ средата, а в природата И средата.** Съвременните учени ги разглеждат заедно, а не като противоречие, защото и двете ни оформят в сложен танц помежду си. Гените са потенциалът, а средата: това, което може да го погуби или отключи.

Въпросника към тази статия можеш да решиш онлайн на:
[/book/3217-sreda-ili-priroda-koe-te-opredelya-kato-chovek](https://book/3217-sreda-ili-priroda-koe-te-opredelya-kato-chovek)

Сканирай този QR-код и влез директно във въпросника ->

©"Вижте" е издание на Фондация Гутенберг 3.0. Всички права са запазени

